

NİTEL ARAŞTIRMA DESENLERİNDEN GÖMÜLÜ KURAM (GROUNDED THEORY)

GROUNDED THEORY: A QUALITATIVE RESEARCH DESIGN

Prof. Dr. Süheyla ÖZSOY* Öğr. Gör. Dr. Aynur ÇETİNKAYA**

*E.Ü.Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği AD.

** Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Halk Sağlığı Hemşireliği AD.

ÖZET

Son yıllarda özellikle sağlık ve sosyal bakım araştırmalarında nitel desenlerin kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Günümüzde nitel araştırmalara gösterilen ilgi, insan davranışının incelenmesinde yeni arayışları yansıtmaktadır. Tarihsel olarak, hemşireler dünyayı biyomedikal bir bakış açısından görece şekilde sosyalize olmuşlardır. Hemşirelik; anlayış, güven, esneklik, açıklık, bağlılık ve sabır gibi unsurları içermektedir. Konunun uzmanları bu unsurların, nitel araştırma yaklaşımında uygulanabilir olduğunu savunmaktadırlar. Bu çalışmanın amacı, hemşirelik alanında giderek ilgi gören nitel araştırma desenlerinden gömülü kuram yaklaşımı konusunda hemşire araştırmacıların farkındalıklarını artırmak ve bilgilendirmektir. Derlemede gömülü kuramın, hemşirelik felsefesiyle benzerliği, yöntemin tarihsel süreci ve kuramsal çatısı, anahtar bileşenleri, alanyazında yer alan yöntemle özgü yapılan metodolojik hatalar ile gömülü kuram çalışacak araştırmacılar için gerekli becerilere yer verilmiştir. Hemşirelik bağlamında ise, hemşirelik uygulamalarına yön verilebileceği, eğitim ve uygulama programları ve süreçleri iyileştirilebileceği için, kuram oluşturmaya dayalı araştırmalarla katılımcıların deneyim ve duygularının tanımlanması önemli görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Hemşirelik, gömülü kuram, nitel araştırma.

ABSTRACT

Use of qualitative methods in especially health care and social care studies has become increasingly widespread in recent years. The interest in qualitative approaches reflects new approaches in the study of human behavior nowadays. Historically, nurses became socialized in a way that they could see the world from a biomedical point of view. Nursing comprises of factors such as understanding, confidence, flexibility, honesty, tolerance and commitment. The experts assert that these factors are feasible in qualitative research approach. The aim of this study is to increase awareness of nurse researchers relating to the grounded theory approach - being one of the qualitative methods becoming more and more popular in nursing - and to inform them. Aspects such as similarity with the philosophy of nursing, historical process of the method and theoretical structure, key components, methodological mistakes specific to the method in the literature and skills necessary for the researchers to work on grounded theory are described with regard to the grounded theory methodology. In nursing context, describing the experiences and

emotions of participants by researches that based on generating theory is deemed important for it can direct nursing practices and improve the training and implementation programs and all processes.

Keywords: Nursing, grounded theory, qualitative research.

GİRİŞ

Gündelik yaşamdaki pek çok olay ve olgu, sorunsallığa dönüştürmek mümkündür. Sorunsalı irdelemek için ise, nitel ya da nicel araştırma paradigması ya da ikisi birlikte işe koşulabilir. Paradigma (görüş açısı), olguları açıklamaya yönelik kanılar inançlar ve değer yargılarından oluşmuş bir çerçevedir; bilim adamının dış dünyaya bakışını belirleyen bir kuramdır. Bilgiyi aramanın felsefi yönünü içeren paradigma, araştırma yaklaşımını da etkiler. Bu nedenle araştırma sürecinde en önemli nokta, bir araştırmacının yürütmek istediği araştırma sorununu kavradıktan sonra; hangi paradigmanın, araştırmasının doğasına uygun olduğuna karar vermesidir (Kuş 2007).

Ülkemizde hemşirelik alanında, gerek uygulamada gerekse teoride nitel araştırma paradigmasının gelişmemiş olduğu söylenebilir. Bunun nedenlerinden biri, akademisyenlerin geçmişlerinde büyük çoğunluğunun fen bilimleri kökenli olmaları ve insanın doğası, davranışı ve deneyimleri noktasının ve sosyal bilimle ilişkisinin göz ardı edilmesidir. İkinci neden, ülkemizin toplumsal yapısıyla ilgili olarak; hümanist yaklaşımın yeterince gelişmemesinden dolayı, bireylerin düşüncelerinin ve yaşam biçimlerinin önemli olmaması ya da ikinci planda kalmasıdır. Üçüncü neden de, toplumumuzdaki bireylere olan güvensizlikten kaynaklanan, araştırmacıların çeşitli nedenlerden dolayı bilinçli ya da bilinçsizce, etik dışı davranabileceği endişesidir (Ekiz 2004).

Nicel araştırmalarda, hipotezi test etme (kuram doğrulama) önemlidir. Gerçeklik, araştırılan değişkenler ve değişkenler arası ilişkiler açısından kavramsallaştırılır. Nitel araştırmalar ise; bağlam ve sürece, yaşanan deneyime duyarlıdır ve insan davranışlarına odaklanır. Nitel araştırma desenlerinden özellikle gömülü kuram (GK)¹ deseni, kuram geliştiren ile kuram doğrulayan araştırma arasındaki farklılığı ortaya çıkarmaktadır (Punch 2005). "İnsana" odaklanan hemşirelik için de, davranışların, deneyimlerin çözümlenmesi için nitel araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu nedenle son yıllarda özellikle sağlık ve sosyal bakım araştırmalarında nitel yaklaşımlara gösterilen ilgi giderek artmaktadır (Rockhill 1982, Marcellus 2005, Brookes 2007).

Profesyonel bir disiplinin temel amacı; mesleğin uygulamalarında kullanılabilecek bilimsel bilgi içeriğini ortaya koymaktır. Bu bilgi, özellikle davranış ve sosyal bilimler alanında sıklıkla "kavram" ve "kuram" terimleri ile açıklanır. Hemşirelik de, uygulamalarını destekleyen kavram ve kuramları oluşturacak bilgileri araştırarak

---

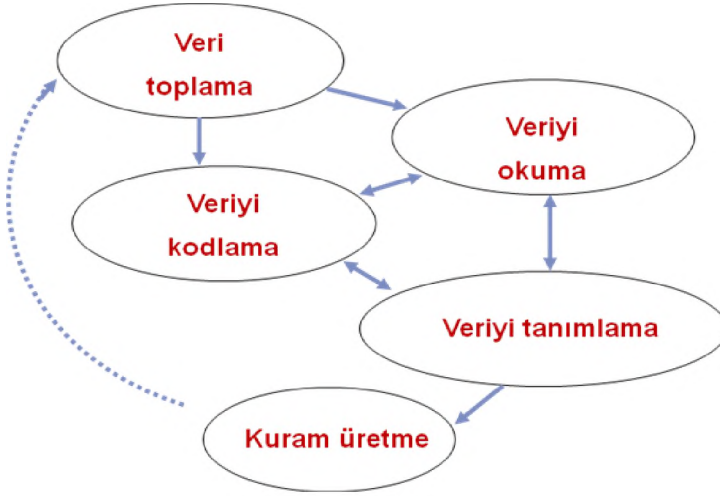
¹Grounded theory'nin Türkçe karşılığı konusunda alan yazında, temellendirilmiş kuram, yerleşik kuram, kuram oluşturma, gömülü kuram, ampirik (deneysel) temele dayalı kuram, alt teori, alansal yaklaşım gibi birçok kullanımı mevcuttur. Türkçe karşılığında tam bir fikir birliği olmasa da, çalışma boyunca grounded theory'nin, gömülü kuram olarak kullanılması tercih edilmiştir.

mesleği geliştirmek amacındadır (Velioğlu 1999). Hemşirelik uygulama, araştırma, kuram ve felsefe üzerine kurulmuş bir sağlık disiplindir. Hemşirelik uygulamalarına rehberlik eden bilimsel bilgi, hemşirelik bilimini oluşturur. Kuram, uygulama ve araştırma birlikteliği hemşireliği, zihinsel bir faaliyet, bir sanat ve bir bilim olarak tanımlamaktadır (Karagözoğlu 2005, Alligood ve Tomey 2006).

NİTEL ARAŞTIRMA DESENLERİNDEN GÖMÜLÜ KURAMIN HEMŞİRELİKTE KULLANIMI

Farklı ve özgün bir araştırma stratejisi olan GK deseni ile kuram oluşturma yaklaşımı, hemşirelikte 1970'ten beri kullanılmaktadır ve yapılmış ilgili çalışmalar genellikle hemşirelik eğitimi ve uygulamalarına yöneliktir (Backman ve Kyngas 1999, Punch 2005). Nitel araştırma desenlerinden biri olan GK aynı zamanda bir yöntem, yaklaşım ve stratejidir (Punch 2005). Nitel araştırmanın bilim dünyasında kullanımının giderek arttığı günümüzde, GK deseni, "ne"yi değil, "nasıl"ı ve "niçin"i soran bir desendir (Mil 2007). Sistematik olarak uygulanan bir takım yöntemlerle toplanan ve analiz edilen veriden oluşturulan, var olanı anlatan bağımsız bir alan hakkında tümevarımsal bir kuram geliştirmek için genel bir metodolojidir (Eaves 2001). Bir grubun davranış kalıpları hakkında bilgiye ulaşmak için yararlıdır (Samik-Ibrahim 2000, McCallin 2003, Punch 2005). Kuram, araştırma süreci boyunca geliştirilir ve veri toplama ve analizi arasında sürekli olarak karşılıklı etkileşimlerle gerçekleştirilir. Bu nitel araştırma deseni, kuram ve veriyi birleştirmektedir. Veri toplama, analiz ve kuram yöntemleri karşılıklı bir anlam içinde birbirine bağlanmaktadır (Davidson 2002, Balcı 2007).

Bu yaklaşımın amacı; araştırılan durumla ilişkili olarak kuram keşfetmek ya da üretmektir. Diğer yaklaşımlardan farkı, verilerden ortaya çıkan temellendirilmiş kuramların, daha iyi düşünceler ortaya çıkarabilmesi, anlamayı geliştirebilmesi ve uygulamaya anlamlı rehberlik sağlayabilmesidir (Davidson 2002, Holtslander 2004, Balcı 2007). Bir araştırmacının GK desenini seçmesindeki amaç; bir olguyu, olayı kendi sosyal dünyası içinde açıklayabilmektir. Nitel araştırmaların her deseni dünyayı farklı bir yolla görünür kılmayı hedefler. Araştırmacı GK desenine dayalı araştırma yaparken, verileri önceden belirlenen çerçevelerin baskısı olmaksızın toplar (Holtslander 2004). Bunun yanında GK'ın, kavram oluşturma günümüzdeki popülerliğini arttırmada önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, araştırmacıyı kuramcı olmak için serbest bırakır ve güçlendirir. Dolayısıyla araştırmacı her yerde kavramlar görmeye başlar. Yöntemin yaygın kullanımındaki diğer bir etken de, algısal güç ile ilgilidir. Sürekli karşılaştırma yöntemi (Şekil 1) ile çalışmanın kavramsal düzeyi sürekli gelişir. Olguya daha az sınırlı, ancak sürekli gelişen bir bakış açısı ile bakmayı sağlar. Sonuçta geliştirilen üçüncü algısal düzey bir kuramdır (Patton 1990, Glaser 1999).

Şekil 1. Sürekli Karşılaştırma İşlemi

Patton MQ (1990). Qualitative evaluation and research methods. Thousand Oaks, CA, Sage (s:278'den alıntı).

Tarihsel Süreç ve Felsefi Çatı

Bu araştırma tasarımının yaratıcıları tıbbi sosyoloji kökenli olan Barney Glaser ve Anselm Strauss'dur. "GK'ın Keşfi (*The Discovery of Grounded Theory*)" adlı kitap ile 1967'deki seminer çalışmaları, konuyla ilgili yazılmış ilk bilimsel çalışmadır (Backman ve Kyngas 1999, Glaser 1999, Punch 2005). GK desenini geliştirdikten sonra Glaser ve Strauss, Kaliforniya Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nde doktora programına davet edilmişler ve yöntemin hemşirelik öğrencilerine tanıtılmasını sağlamışlardır. Bu girişim, öğrencilerin hemşirelik çalışmalarında, bu yöntem bilimi kullanmalarıyla sonuçlanmıştır. Bu ilk GK hemşirelik çalışmaları; hemşire ve ölmekte olan hasta, acı yönetimi politikası, üvey babalı ailelerin birleşmesi ve kronik hastalığın yönetimi konularına odaklanmıştır (Eaves 2001).

Özgün GK araştırmaları, hem Glaser'in pozitivist metodolojik yaklaşımını hem de Strauss'un pragmatik (yararçı) felsefe ve sembolik etkileşimcilik (symbolic interactionism) arka planını yansıtmıştır (Samik-Ibrahim 2000, Mil 2007). GK araştırması, nitel araştırma paradigmatları içerisinde sembolik etkileşime dayanan ve insanların günlük düzenleri içerisinde olgu ve gerçekleri nasıl tanımladığını ve sonuç olarak nasıl davrandığını keşfetmeyi hedefleyen bir deseni ifade eder. Psikoloji geleneğinden gelen bir Amerikan sosyolojisi ekolü olan sembolik etkileşimcilik, özellikle sosyal eylem ve fertlerin bu eylemlere yükledikleri anlamlar üzerinde duran bir kuramdır. Kuramın isim babası olan Blumer (1969) sembolik etkileşimciliğin üç temel dayanak noktasından bahsetmiştir:

1. İnsanlar şeylere, o şeylerin kendileri için taşıdığı anlam temeline göre davranırlar. Bu şeyler nesnelere, diğer insanları, kuruluşları, idealleri, inançları, başkalarının aktivitelerini ve durumları, ya da bunların bileşimlerini içermektedir.

2. Böyle şeylerin anlamları, kişilerin birbirleriyle etkileşiminden türer, ya da etkileşimi sonucu ortaya çıkar.

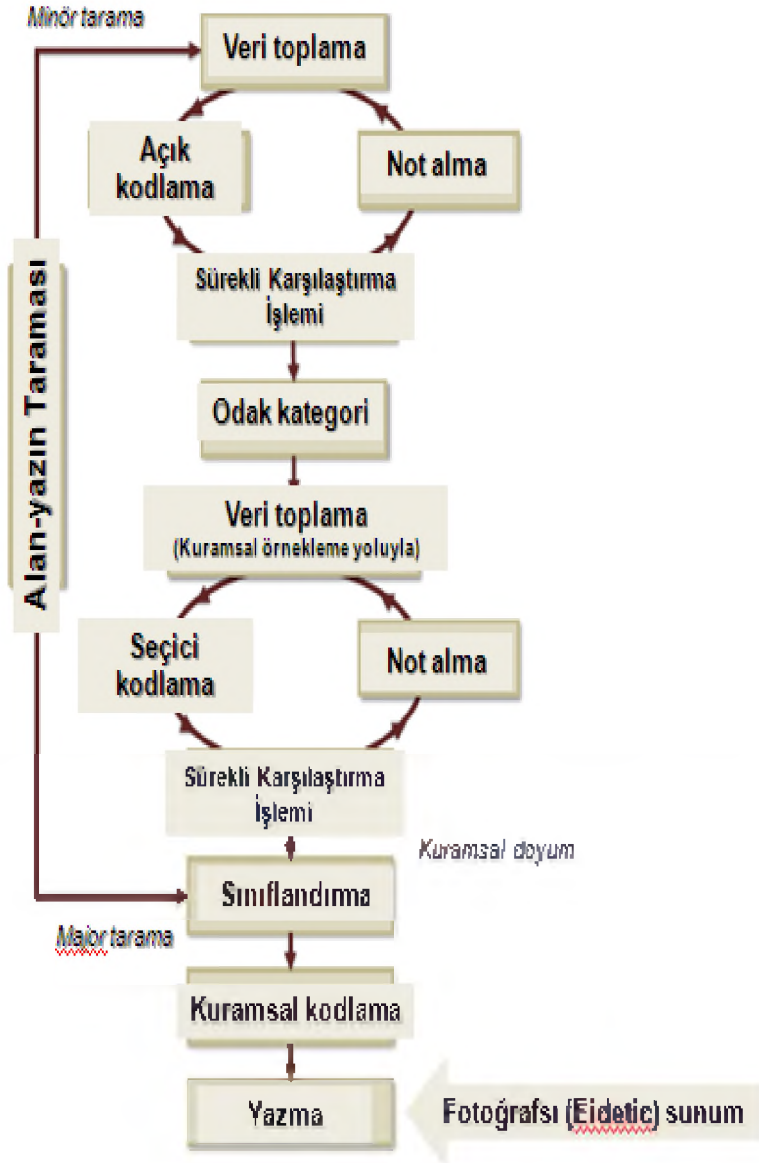
3. Bu anlamlar kişinin karşılaştığı şeylere karşı kullandığı bir yorumlama sürecinde değerlendirilir ve değişime uğrar.

Sembolik etkileşimi kullanan araştırmacıdan, bizzat kendisinin, dil, sosyal ortam, sosyal olgu kavramlarını birleştiren bir kuram geliştirmesi ve zengin kuram tanımı yaparak, eylemleri bu kuram üzerinde yorumlaması beklenir. Geliştirilen kuram, kavram ve olgular, fotoğrafsı-resim (eidetic) şeklinde sunulur. Bu yöntem, verileri bir sistematik sürecin içerisinde öğretmek, kuram geliştiren tümevarımsal bir yaklaşımın nitel yoludur (Goulding 1999).

b) Gömülü Kuram Oluşturma Süreci

Araştırmacı "Burada neler oluyor?" diye sorarak, sorularını genel, esnek ve açık tutmalıdır (McCallin 2003). Araştırma sorununa ilişkin temel değişkenlerin henüz tam bir açıklık kazanmamış olduğu varsayımından hareketle, araştırmacı ilk olarak konuyla ilgili genel bir soru sorar, bu genel sorudan hareketle veri toplamaya başlar. İlk veri seti (tercihen ufak bir veri seti) toplandıktan sonra hemen veri analizine başlanır. İlk veri setinin analiz edilmesinden sonra bu analizde ortaya çıkan fikirlerin ışığında ikinci veri setinin toplanması gerçekleştirilir. Her seferinde bir sonraki veri seti, öncekilerden geliştirilen kuramsal fikirlerin ışığında toplanır. GK çalışmalarında örneklem daha önceden planlanmaz. Kuramsal örnekleme kararı araştırma süreci boyunca kendi kendine gelişir. Bu, GK'da kuramsal örnekleme ilkesinin ana fikridir (Balci 2007, Mil 2007, Kümbetoğlu 2008).

Hiç düşünülmemiş soruların araştırma süreci boyunca ortaya çıkması mümkündür. Veri toplama ve kuram oluşturma aynı zamanda gerçekleşir. Veri toplamada sıklıkla gözlem, görüşme, kayıtlar ve bunların bileşimi kullanılır. Yani araştırmacı veri toplama sürecinde belli aralıklarla toplanan verilere bir açıklama getirmeye çalışır ve varsa eksik yönler eğilir ya da açıklanan kategoriyi doğrulamaya yarayacak verileri toplamaya devam eder. Bu döngü (Şekil 2), kuramsal doyuma (saturation of data) ulaşılan kadar, yani yeni verinin yeni kuramsal öğeler barındırmadığı noktaya kadar devam eder. GK bir araştırma desenini ifade ettiği kadar, veri analiz yöntemini de ifade etmektedir. Araştırmacı tekrar ve tekrar benzer örnekleri görür ve kategorinin doymuş hale geldiğinden emin olur. Genel bir kural olarak en açıklayıcı güce sahip olan odak kategorinin (core category) mümkün olduğunca bütünüyle kuramsal doyuma ulaşması gerekir. "Kuram oluşturma" kavramı, araştırmacının topladığı verilerden yola çıkarak araştırdığı konuyu açıklama, yorumlama ve anlam kazandırma süreci olarak açıklanabilir (Pandit 1996, Goulding 1999, Hoda ve ark. 2011).

Şekil 2. Gömülü Kuram Oluşturma Süreci

Hoda R, Noble J, Marshall S (2011). *Developing a grounded theory to explain the practices of self-organizing agile teams*. Empir Software Eng. (s:6'dan alıntı).

c) Gömülü Kuram Deseninin Anahtar Bileşenleri

Bir çalışmanın GK desenine uygun olabilmesi için; kuramsal örnekleme, kuramsal duyarlılık, sürekli karşılaştırma, verinin artan soyutlanması ve odak kategorinin ya da olgunun (fenomenin) örüntüsünü tanımlayan temel sosyal sürecin keşfedilmesi şeklinde bazı anahtar stratejileri içermesi gerekmektedir (Şekil 2, Goulding 1999, Hoda ve ark. 2011):

1.Kuramsal örnekleme: Araştırmacının dikkatlice verisini topladığı, kuramı kendiliğinden ortaya çıkabileceği şekilde geliştirmek için kodladığı ve analiz ettiği ve ardından hangi veriyi toplanması gerektiğine ve onları nerede bulacağına karar verdiği, kuram üretmek için veri toplama sürecidir.

2.Kuramsal Duyarlılık: Basitçe veri hakkında tanımlayıcı ve önceden edinilmiş terimlerden daha çok kuramsal terimlerle düşünme olarak tanımlanmaktadır. Sadece kuramda ön yargılardan uzak olmak değil, var olan durum ve koşulların kurama etkisini de yorumlamak ve göz önüne almaktır.

3.Sürekli Karşılaştırma İşlemi: Analiz sürecinin veri toplama ile aynı anda başlamasıdır. Sürekli karşılaştırma, verinin aynı anda toplanması ve analizi olup, yöntemin köşe taşıdır. Her görüşmede ortaya çıkan kodları, aynı görüşmeden elde edilmiş kodlar, diğer görüşmelerden ortaya çıkan kodlar ve veride ortak desenleri bulmak için yapılmış gözlemler ile sürekli olarak karşılaştırma işlemidir.

4.Verinin Artan Soyutlanması / Kodlama Süreci: Soyutlamanın derecesini arttırmak ve kavramsallaştırmaya doğru kodlamadır. GK'nın heyecan verici bir özelliği, araştırmacının başkalarının kavramlarını veride kullanmasının yerine veriden kendi kavramlarını üretebilmesidir. Bu nokta betimleyici nitel çalışmalarla GK'nın farkıdır. Veriler analiz edilirken kaydedilmiş (tercihen ses kayıt cihazı kullanılarak) olan tüm görüşmeler analiz için harfi harfine yazılmalı ve görüşmeler satır satır çözümlenerek metin haline getirilmeli, daha sonra GK analizinin temelini oluşturan verilerin sürekli karşılaştırması şeklinde yapılan kodlama sürecine geçilmelidir. Kod, iki veya üç kelime ile ana noktaları özetleyen bir kavram, söz ya da söz öbeğidir. GK'nın kodlama basamakları şöyledir (Pandit 1996, Glaser 1999, Ryan ve Bernard 2000, Eaves 2001, Punch 2005, Newton 2008, Hoda ve ark. 2011):

I.Açık Kodlama (Open coding): Verilerin ayrıştırılması, incelenmesi, karşılaştırılması, kavranması ve sınıflandırılması sürecidir. Sürekli karşılaştırma yolu ile kategoriler ve oluşturulan olaylar birlikte etiketlenir ve gruplanır. Kodların sürekli karşılaştırma yöntemi ile soyutlamanın bir üst düzeyi olan kavramlar oluşturulur. Kavramlar üzerinde sürekli karşılaştırma uygulamasının bir sonucu olarak soyutlamanın sonraki düzeyi kategorilere ulaşılır. Açık kodlamada, in-vivo kodlama yapılabilir. İn-vivo kodlama sürecinde araştırmacı verilere yakın bir yerde durmaktadır. Bu tür kodlama birimlerinin adları dahi, verilerden alınmaktadır.

II.Eksenel (İlişkilendirerek) Kodlama (Axial coding): Açık kodlamadan sonra yeni yollarla veriler, kategoriler ve alt kategoriler arasında bağlantılar kurmak yoluyla, veriler yeniden bir araya getirilir. Araştırmacı verileri tekrar gruplar, odak kodlar oluşturmak amacıyla açık kodlar arasındaki ilişkiyi betimler. İlişkilendirerek ya da

yönelimli kodlama olarak ta adlandırılan bu ikinci aşamada, açık kodlama sonucunda ortaya çıkarılmış olan kavram ve kategoriler arasında birbirleri ile bağlantı kurulmaya çalışılır.

III.Seçici Kodlama (Selective coding): Son aşama ise, üst düzey bir soyutlamada bu ilişkileri kavramsallaştırmak ve açıklamak olan seçici kodlamadır. Araştırmacı bu aşamada, bilinçli olarak bir olguyu odak kategori olarak belirlemede ve diğer kategorileri bu odak kategori etrafında toplamaktadır. Verilerde birçok varyasyonları hesaplanan ve de diğer kategoriler ile anlamlı ve kolayca ilişkili olan kategori odak (çekirdek) kategoridir.

Araştırma süreci boyunca devamlı olarak yazılan kısa notlardan yararlanılarak, oluşturulan orta düzey kurama yön verilmelidir. Üç düzey kodlama sırasında da tutulan analitik notlar ile GK stratejisi en uygun biçimde gerçekleştirilmelidir.

5.Temel Sosyal Sürecin Keşfi: Veri analizinin bir sonucu olarak ortaya çıkan çeşitli kategoriler ve verilerde çeşitli birçok varyasyonları hesaplanan ve de diğer kategoriler ile anlamlı ve kolayca ilişkili olan kategoriye odak (çekirdek) kategori denir. Üç aşamalı yapılan açık, ekstenel ve seçici kodlama ile alınan analitik notların bütünleştirilmesi sonucunda araştırılan sosyal olgu ve süreç için orta düzey bir kuram geliştirilmektedir. Sınırlı kapsamlı ve çok özet olmalarına rağmen orta düzey kuramlar, bir disiplinle ilgili somut olgular (fenomenler) hakkında tahminler yapma, anlama ve açıklama kapasitelerine sahiptirler.

GÖMÜLÜ KURAM DESENİNDE YAPILAN METODOLOJİK HATALAR

Ülkemizde GK araştırmalarına pek ulaşılmasa da, uluslar arası alanyazın incelendiğinde; GK araştırması diye isimlendirilen hemşirelik araştırmalarının niteliği hakkında sorunlar artmıştır. Bazı hemşire akademisyenler bunun nedenini, uzmanların desenle ilgili akıl hocalığı (mentoring) yapmalarına ve deneyimli GK araştırmacılarına ulaşamamaya bağlamışlardır (Wilson ve Hutchinson 1996, Eaves 2001). GK deseninin ilkelerine bağlılık ve GK analizlerini gerçekleştirebilmek için, yeterlilik ve öneri arayışı bulunmaktadır. Bu, desenin ve analizlerinin ve esasında "anlama", "öğrenme" ve yöntemde "ustalaşma" sürecinin de döngüsel (doğrusal olmayan) olduğunu göstermektedir. Bu süreç "öğrenmeyi, sorgulamayı ve değerlendirmeyi" içermektedir. Özellikle GK çalışanlar, çalışmalarına kendi disiplinlerinden gelen perspektifini, kendi felsefi, kuramsal ve metodolojik eğilimlerini, özel araştırma ilgi alanlarını ve biyografilerini birlikte getirdikleri için, kullandıkları deseni net bir şekilde açıklamaları çok önemlidir. Konunun diğer bir boyutu da "özgün GK deseninin dayanak noktası olan yaratıcılık ve yararcılık felsefesi" ile çelişen durumların ortaya çıktığı endişesidir. Eaves'in (2001) aktardığına göre, Becker (1993) yayımlanmış GK araştırmalarında düşülen beş tuzağı tanımlamıştır: Kuramsal örnekleme yerine seçici örnekleme kullanma, araştırma sorusunun (çalışmanın odağı) kendiliğinden ortaya çıkmasına izin vermeyi başaramama, yanlış kuramsal odağı (kuramsal perspektifi) kullanma, verinin kendiliğinden toplanması ve analiz edilmesini gerektiren sürekli karşılaştırma yaklaşımına bağlılık olmaması ve

ortaya çıkış sıklığına dayanarak odak değişkenleri belirlemek için bilgisayar programlarına güvenmektir.

Wilson ve Hutchinson (1996) ile Goulding (1999) bazı çalışmaların GK olmadıklarını iddia etmişler ve GK araştırmalarında yapılan metodolojik yanlışları tanımlamışlardır: Nitel desenleri karıştırma, nesil erozyonu (suçlu çeviriler nedeniyle iki özgün yazarın metodoloji geliştirmesindeki farklılık, örneğin; en küçük örneklem için bilinen 12 rakamı rastgele ve belirsiz ulaşılmış bir rakamdır, erken sonuca varma (araştırma alanını kuramsal doyumdan önce erken terk etme), aşırı genel etiketler, dışarıdan alınan kavramlar ve metodolojik ihlallerdir. Örneğin; bir olgu bilim (fenomenoloji) desenindeki araştırmanın, GK gibi sunulması şeklinde yapılan felsefi ve metodolojik beceriksizlik/ karışıklık.

Yine Eaves'in (2001) aktardığına göre, Benoliel (1996) hemşirelerce 1990 ve 1994 yılları arasında yapılan 146 GK yayını incelemiştir. Yayınlar şu şekilde etiketlediği üç GK kategorisini saptamıştır. İlk kategori "*GK yaklaşımı*", yalnız görüşmeleri kullanmış ve temel sosyal süreçleri tanımlamayı başaramamış araştırmalar için kullanılmıştır. "*GK yöntemleri*" diye etiketlenen makaleler, araştırmayı rapor etmekten çok GK'ı bir nitel araştırma deseni olarak tartışmaya yönelen çalışmalardır. "*GK araştırması*" diye tanımlanan çalışmalar ise, önemli yaşam değişiklikleri ya da çeşitli derecelerde olayların akışını etkileyen çevresel durumlara maruz kalan insanların sosyal psikolojik süreçlerine odaklanmış araştırmalardır. Benoliel (1996) GK araştırmasını, yaklaşımı ve bir yöntem olarak tartışılmasını birbirinden ayıran bileşenlerin; sürekli karşılaştırma yöntemi, kuramsal örnekleme, çoklu karşılaştırma grupları ve kuramsal kodlama olduğu sonucuna varmıştır.

GÖMÜLÜ KURAM ARAŞTIRMACISININ SAHİP OLMASI GEREKEN BECERİLER

Bugün ve gelecekte bilgi ve becerilerin yazıya dökülmesinin amacı, günün birinde birilerinin işine yarayacak olması düşüncesidir. Aslında araştırmanın bütün malzemesi, ana konuyla ilgili sayısız yan konu hakkında toplanmış bir yığın sözcüktür (Barzun ve Graff 2001). Nitel araştırmayı rapor haline getirirken, nicelin aksine bir öğrenme işi olarak yazmak ve yol aldıkça yazmak gerekir. GK araştırması, birbirini destekleyen süreçler bütünüdür. Bu süreçlerden birisi de, kuramsal notlar yazma şeklinde not alma (memoing) tekniğidir. Notlar araştırmacının farklı kategorilerde yansımaları ve kategoriler arasındaki kavramsal bağlantıları yakalamaya çalışmasıdır. Nitel araştırmacı raporunda mutlaka alıntılara yer vermelidir. Eğer raporda alıntılar yoksa bu durum bir tür iyi niyet eksikliğidir (Punch 2005, Hoda ve ark. 2011). Araştırmanın planlanmasından rapor edilmesine dek, hayal gücü ve uyanıklık araştırmacının kullandığı önemli becerilerdendir. En başından itibaren konuyla oynamak, parçalara ayırmak ve dış bağlantılarını bulup çıkarmak için çeşitli açılardan ele almak şarttır. İşlek bir hayal gücüne araştırma süresince gereksinim vardır. Her alanda o konunun "*alanyazını*" olarak bilinen eski çalışmalarla ilgili kayıtlara ulaşmak gerekir. Bunun için yetenek, sabır ve teknik gerekir (Barzun ve Graff 2001, McCallin 2003). Bunları yaparken araştırmacı için şu dört beceri öncelikli gereksinimdir (McCallin 2003):

1) Düşünme Becerileri (İyi bir hafızanız (belleğiniz) var mı?, Somut bir düşünür müsünüz yoksa soyut mu?, Resmin geneline olduğu kadar ayrıntısını da fark eder misiniz?, Karmaşıklık ve belirsizlikle ilgilenebilir ve bilişsel uyumsuzluğa tahammül edebilir misiniz?, Düşünceli misiniz, dalgın mısınız?)

2) İletişim Becerileri (Etkili bir görüşmeci misiniz?, Aktif bir dinleyici misiniz?, Kanıtlanmış yazma becerileriniz var mı?)

3) Örgütsel Beceriler (Bağımsız olarak çalışabilir misiniz?, Sabırlı mısınız?, Etkin zaman yönetimi becerileriniz var mı?)

4) Yaratıcı Yetenek (Koşullar uygun olmasa da rehberler (önderler) aramaktan hoşlanır mısınız?, Belirsizlik ve karışıklıkla yaşayabilir misiniz?)

Bir nitel araştırmacı olabilmek, kaçınılmaz olarak nitel araştırmanın nasıl yapılacağını bilmek anlamına gelir, çünkü bu ikisi birbirinden ayrılmaz. Acemi bir kişinin GK çalışmasında zorlandığı şey hem *“araştırmacı olmak”* hem de *“araştırma yapmak”* tır (McCallin 2003). GK hakkındaki tartışmanın mevcut durumu en iyi şekilde şöyle ifade edilebilir; GK analizlerine bir yemek kitabı şeklinde yaklaşılmamalıdır. Ancak bunun anlamı, araştırma deseni ayrıntılı yazılmamalı anlamına gelmemelidir. Aksine GK deseni ile çalışmasını yürütenler izledikleri süreçleri hakkında açık ve dürüst olmalıdırlar. Araştırma raporlarını, hem dikkatli incelenmeye hem de benimsemeye açık olmak adına yayımlamalıdırlar. Sonuçta üretilen bilgilerin eleştirilme olasılığı olmalıdır. Bu da düşünsel olgunluğun bir sonucudur.

Araştırmacılar için GK ilgi çekici görünürken, kullanımı o kadar kolay değildir. Glaser (1998) herkesin GK araştırması yapmaya uygun olmadığını söylemektedir. Eğer araştırmacının konusuyla ilgili kafası karışık, örnek konusunda şüpheli ise; ya da küçük bir hazırlıkla devasa bir işe kalkışıyor, *“Dene ve gör.”*, *“İlerledikçe nasıl olsa öğreniriz.”* yaklaşımındaysa bu metodoloji başına iş açar ve içinden çıkılmaz aykırılıklara neden olabilir. İyi bir nitel araştırmacı olmak için; bir danışman bulmak, dersler almak, bolca ve eleştirel okuyarak kendini geliştirmek, kuram kurnazı olmak, yazmayı, dinlemeyi, düşünmeyi, odaklanmayı, gülmeyi öğrenmek, niteliksel yöntemle odaklanmış çalışma gruplarına katılmak, konferanslara katılmak, fikir ve sorunların tartışabileceği meslektaşlardan oluşan bir destek sistemi geliştirmek gerekmektedir (McCallin 2003).

SONUÇ

Hemşirelik kuramlarının geliştirilmesinin en önemli nedeni, profesyonel bir meslek olarak hemşireliği, kendi doğruları içinde tanımlamaktır. Hemşirelik kavram ve kuramlarının sistematik olarak kullanılması, hemşirelik uygulamalarında bir yapı, bir disiplin oluşturur. Hemşirelikte giderek tercih edilen GK, veri toplama ve analizinde sistematik süreçleri gerekli kılan bir yaklaşımdır. Kuram geliştirme özelliği, nitel araştırmalar içinde GK'ı eşsiz kılmaktadır. Morse ve Richards'dan (2002) alıntı yapan Marcellus (2005), niteliksel araştırmalarda GK'ın karmaşık süreçleri en iyi açıklayan ve analiz eden desen olduğunu öne sürmüşlerdir.

Sonuç olarak, bu çalışmada ağırlıklı nitel araştırma paradigmalarından GK üzerinde durulmasının nedeni, bu yaklaşımı tanıtmak ve yapılan eleştirilere yanıtlar aramaktır. Temel nokta, araştırmacının yöneleceği paradigma ve buna bağlı

yöntemleri seçmeden önce, araştıracağı konunun hangi paradigmayı gerektirdiğine karar vermesinin gerekliliğidir. Hiçbir yaklaşım diğerine üstün değil, aksine araştırılan konunun doğası gereği birini gereksinim haline getirirken, diğerlerini tamamlayıcı kılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Alligood MR, Tomey AM. Nursing theory: Utilization and application, 3th ed., USA: Mosby Elseiver; 2006.
- Backman K, Kyngas HA. Challenges of the grounded theory approach to a novice researcher. *Nursing and Health Sciences*, 1999; 1(3):147-53.
- Balci A. Sosyal bilimlerde araştırma, yöntem, teknik ve ilkeler, 6. Baskı, Ankara: Pegem Yayıncılık; 2007.
- Barzun J, Graff HF, Modern araştırmacı. (Çev.: Fatoş Dilber), TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 33, 10. Basım, Ankara: Kılıçaslan Matbaacılık; 2001.
- Blumer H. Symbolic interactionism: Perspective and method. 1 nd. USA: University of California Press Edt. 1986.
- Brookes D. Understanding the value of qualitative research in nursing. *Nursing Times* 2007; 103 (08): 32.
- Davidson AL. Grounded theory. (online) 2002 Available from: http://www.az.essortment.com/grounded_theory (Accessed 2011 01 May)
- Eaves YD. A synthesis technique for grounded theory data analysis. *J Adv Nurs.*, 2001; 35(5): 654-663.
- Ekiz D. Eğitim dünyasının nitel araştırma paradigması ile incelenmesi: Doğal ya da yapay. *G.Ü. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2004; 2(4): 415-439.
- Glaser BG. The future of grounded theory. *Qualitative Health Research*, 1999; 9(6): 836-845.
- Goulding C. Grounded theory: Some reflections on paradigm, procedures and misconceptions. University of Wolverhampton Management Research Centre, 1999.
- Hoda R, Noble J, Marshall S. Developing a Grounded Theory to Explain the Practices of self-organizing agile teams. *Empir Software Eng.*, 2011.
- Holtzlander L. The expreince of hope for informal caregivers of palliative home care patients: A grounded theory exploration. University of Saskatchewan for Degree Of Master Of Nursing in The College Of Nursing, Saskatoon, Saskatchewan. 2004.
- Karagözoğlu Ş. Bilimsel bir disiplin olarak hemşirelik, C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 2005; 9 (1):6-15.
- Kuş E. Sosyal bilim metodolojisinde paradigma dönüşümü ve psikolojide nitel araştırma. *Türk Psikoloji Yazıları*, 2007; 10 (20): 19-41.
- Kümbetoğlu B. Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma. 2. basım, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2008.
- Marcellus L. The grounded theory method and maternal-infant research and practice. *JOGNN Principles& Practices*, 2005; 34(3):349-357.
- McCallin AM. Designing a grounded theory study: Some practicalities. *Nursing in Critical Care*, 2003; 8(5):203-208.
- Mil B. Araştırmalarda gömülü teori oluşturma, (edt.) A. Yüksel, B. Mil, Y. Bilim (içinde) Nitel araştırma: Neden, nasıl, niçin? Ankara: Detay Yayıncılık, 2007.
- Newton A. Disengagement from patient relationships: Nurses' experience in acute care. The Thesis for The Degree of Master of Arts, The Faculty Of Graduate Studies (Counselling Psychology), The University of British Columbia (Vancouver), 2008.

- Pandit NR. The creation of theory: A recent application of the grounded theory method. *The Qualitative Report*, 1996; 2(4).
- Patton MQ. *Qualitative evaluation and research methods*. Thousand Oaks, Sage, 1990.
- Punch KF. *Sosyal araştırmalara giriş, nicel ve nitel yaklaşımlar*. 1. Baskı, (çev.) D. Bayrak, HB. Arslan, Z. Akyüz, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005.
- Rockhill K. Halk eğitiminde “katılma” nın araştırılması: Niteliksel yaklaşımın gizil gücü. *Adult Education*, 1982; 33(1):3-29.
- Ryan GW, Bernard HR. Data Management and analysis methods. (in) *Handbook of qualitative research*. (ed) Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln, Second Edition, Sage Publications Inc, 2000.
- Samik- İbrahim RM. Grounded theory methodology as the research strategy for a developing country, *Forum Qualitative Social Research*, 2000; 1(1).
- Velioğlu P. *Hemşirelikte kavram ve kuramlar*. İstanbul: Alař Ofset Matbaası, 1999.
- Wilson HS, Hutchinson SA. Methodologic mistakes in grounded theory. *Research*, 1996; 45(2): 122-124.